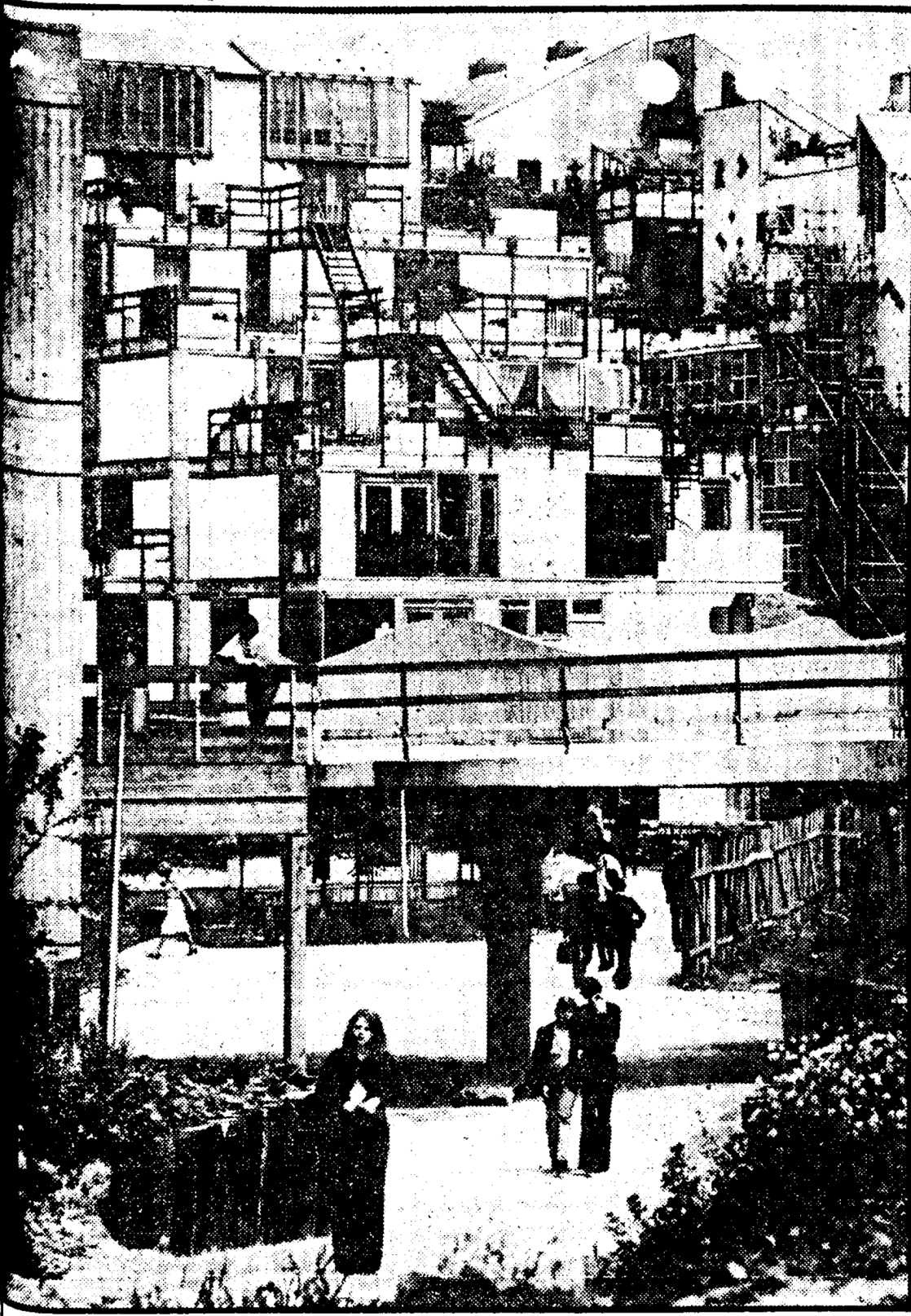

door Henk Bakker/foto's Wim Ruigrok

Wie eigentijdse architectuur wil moet naar België gaan. In de Brusselse voorstad Woluwe-St. Lambert is een complex universitaire gebouwen te zien dat lijkt te potten met alle bekende architectuur- en stijl-opvattingen. Het kost de beschouwer, gewend aan eenvormige flats en kantoorpanden, enige moeite om een lijn of structuur te ontdekken. Het lijkt wel of de architect uit het losse pelsje met kleuren, materialen en nivelelementen heeft staan krooien. Die architect is de Brusselaar Lucien Kroll.

Is het mooi, is het lelijk? De beschouwer moet wat verward te kijken, wellicht zelfs vertoerd. Er is echter een prooiat mid-om hem milder te stemmen. Draait hij de hoofd om, dan ontwaart hij verderop onder pand: hoog, lang, donkergrijns beton, van een uitgesproken lelijkheid.

kan een bank, een flat of een kazerne, maar toevallig is het een polikliniek. Het is zijn namelijk op het terrein van een medische faculteit.

Nee, dan toch liever de architectuur van Kroll. Die is tenminste menselijk en niet robotachtig. De rarigheid in Woluwe is de architectuur van Kroll wordt bevestigd, terwijl de robotarchitectuur (al- tens de machten daarachter) opdringt. Lucien Kroll heeft vier gebouwen gerealiseerd met een vloeroppervlak van rond negentigduizend vierkante meter. Dat is meer dan de helft van zijn aanvankelijke opdracht, en het wordt hem niet toegestaan de rest te verwezenlijken. Eindeloze conflicten hebben tot een "affaire" geleid onder architecten over de hele wereld met Kroll vervult.

Het is een heel verhaal, en zoals zo vaak in België, begint het met de taal. Aan de tweetalige katholieke universiteit van Leuven liepen de spanningen tussen Vlamingen en Walen zo hoog op in 1968 tot splitsing werd besloten. De twaalfjarige medische studierichtingen op het terrein in Woluwe toegewezen, de Brusselse agglomeratie (alsof daar taalproblemen zijn); de rest gaat naar een plek halverwege Brussel en Namen. Op beide terreinen wordt driftig gewerkt en rond 2000 moeten de projecten voltooid zijn. Omdat de universiteit in naam de term "Louvain" (Leuven) behoudt is het allemaal wat verwarrend: je komt deze naam tegen op tientallen kilometers van Leuven vandaan.

Na de studentenvertegenwoordiging in 1969 het plan voor Woluwe onder ogen

keeg, zat meteen de kat in de gordijnen. De medische faculteit zou worden gevestigd op een terrein van ongeveer veertig hectare, volstrekt afgescheiden van de omgeving. Protesten mochten niet baten, maar één concessie werd gedaan: de studenten mochten de architect voorstellen voor de "zone socio-culturelle" van de campus, het gebied van de studentenhuizen, de mensa, de winkels en andere voorzieningen. En zo verscheen in 1970 Lucien Kroll op het toneel.

Kroll had in België en Frankrijk enige naam gemaakt met projecten voor niet-commerciële opdrachtgevers: woningen, scholen, accommodaties voor religieuze gemeenschappen. Zijn werkwijze is onconventioneel. Hij pleegt zijn opdrachtgevers geen pasklare ontwerptekeningen voor te leggen, maar hij laat de toekomstige gebruikers een actief aandeel hebben in het tot stand komen van het ontwerp. "Participatie" en "spontaneïteit" zijn enige trefwoorden die zijn aanpak karakteriseren.

De aanpak van Kroll komt geheel overeen met die van de Nederlander Louis G. le Roy, de Heerenvense tekenleraar die naam heeft gemaakt met ecologische tuinen waarmee op diverse plaatsen wordt geëxperimenteerd. In Woluwe hebben de twee intensief met elkaar (en de gebruikers) samengewerkt, zo zelfs dat de internationale vakpers spreekt van het "project Kroll/le Roy". Zij streefden naar een niet-autoritaire "anarchitectuur" waarbij menselijke waarden centraal

De door Lucien Kroll ontworpen "zone culturelle" op de campus van de medische faculteit in Woluwe-St. Lambert.

De linkerfoto geeft een aardig inzicht in het "structuurloos" bouwen van de Brusselse architect: een spel met gevelelementen, onderbroken lijnen, trappetjes, hekkjes, balkonnnetjes — intiem, op menselijke maat. Ook is nog een deel te zien van de beplanting, die onder leiding van Louis le Roy tot stand kwam, maar die elders op de campus met behulp van bulldozers bekwam is ondergeschoteld. Op de foto boven is te zien hoe handig Kroll gebruik heeft gemaakt van de lichte glooiingen in het landschap, waardoor hij de directe woonomgeving volstrekt autovrij kon houden.

staan. Mens en natuur moeten de kans krijgen zich te ontplooiën in plaats van gewrongen te worden in de hokjes van bureaucratie en commercie; dat is ongeveer de achterliggende idee.

De eerste twee jaren was de samenwerking met de universiteit bevredigend, aldus Kroll zelf. De autoriteiten wisten begrip en zelfs waardering op te brengen voor Krolls werkwijze. Maar bij de bouw zelf kwamen er geleidelijk aan problemen. Aannemers, installateurs en andere technici hadden veel moeite om de bewegredenen te doorgronden van die architect, die alles leek te doorkruisen wat zij uit instructieboekjes en voorschriften hadden geleerd. En in nog sterkere mate gold dat voor de universitaire functionarissen.

Eindeloos heeft Kroll moeten praten om technici duidelijk te maken dat pilaren helemaal niet op regelmatige afstand van elkaar hoeven te komen; voldoende was toch dat de vereiste stevigheid werd bereikt. Hij moedigde bouwvakkers aan overvullige stenen volgens eigen fantasie tegen een muur aan te metselen. Hij liet kinderen meespeuren bij het ontwerp voor een speelplaats. In één studentenhuis ontstond een kamer van twee meter in het vierkant en zeven meter hoog, welke kamer bij de studenten al gauw zeer populair werd.

De misverstanden en het onbegrip namen na 1972 snel toe. Het bureau van Kroll kreeg een afzichtelijke hoeveelheid correspondentie te verwerken; later zou Kroll spreken van een "papieroorlog". Hij werd ervan beschuldigd veiligheidsen te veronachtzamen; Kroll haalde bij

De affaire Woluwe of: Lucien Kroll is niet de Messias

de Brusselse brandweer het vereiste certificaat (wat weer het verwijt opleverde dat hij niet de juiste procedure had gevolgd). Op een gegeven moment werd het budget met twintig procent besnoeid; Kroll paste het ontwerp aan de nieuwe maximumgrens aan. En zo waren er talloze andere grote en kleine problemen, maar stuk voor stuk wel zenuwslopend.

Op een gegeven moment kregen Kroll en zijn medewerkers de indruk dat hun brieven en rapporten niet eens meer werden gelezen. Om dit te controleren pasten zij een truc toe die een Amsterdamse provo niet zou misstaan: in een bloedserieus epistel werden absuriteiten ingelast in de trant van "op vergaderingen moet verplicht een helm worden gedragen". Geen reactie. Pas maanden later werden deze zinsneden opgemerkt, en de humor werd niet op prijs gesteld.

De bom barstte in december 1977. Kroll werd van zijn opdracht ontheven, de toegang tot het bouwterrein werd hem onzegd, bij de Brabantse afdeling van de Belgische Orde van Architecten werd een officiële klacht tegen hem ingediend. Hangende deze zaak zijn alle betrokkenen er huiverig om een uitspraak te doen: Kroll zelf wil over de inhoud van de klacht niets meedelen. Andere ingewijden willen echter wel laten doorschijnen dat de klacht zeer vaag is, en dat er niet wordt gerept over concrete zaken als onveiligheid of budget-overschrijding.

Kroll is niet zonder steun. In België wordt zijn zaak verdedigd door de studentenorganisatie van de medische faculteit in Woluwe. Deze tracht ook aanhang te krijgen onder het personeel van de faculteit en het ziekenhuis, en onder de bevol-

king van het aangrenzende tuindorp Kapelleveld. Onder het motto "SOS Woluwe" werd in maart een grote manifestatie gehouden om de aandacht op het project te vestigen.

Studentenvertegenwoordiger Michel Declercq zegt dat zowel de studenten als het personeel steeds meer gemotiveerd zijn om vóór Kroll in het krijt te treden. Steeds duidelijker wordt namelijk dat het complex een "medisch getto" aan het worden is. Wrevel en woede zijn ook gewekt door de autoritaire manier van beslissen; de studentenvertegenwoordiging in de campusraad wordt keer op keer voor voldongen feiten gesteld. De beplanting, die Louis le Roy indertijd samen met studenten had aangelegd, is door de bulldozer weggeschoteld; er zijn talloze grieven over het onderhoud en andere voorzieningen. Zelfs hoort men spreken van "moedwillige verkrouting".

Het nieuwe stedenbouwkundige plan, dat onlangs is uitgekomen, geeft ook weinig reden tot optimisme. De projecten van Kroll zullen aan alle kanten worden omringd door grote rechthoekige gebouwen; de voetgangersroute van een nieuw te bouwen metrostation is dwars door het complex heen geprojecteerd.

Ook internationaal krijgt Kroll steun. Er is een dik dossier samen te stellen van brieven die verontruste architecten aan de universiteit hebben gestuurd, vaak met hartstochtelijke pleidooien om Kroll opnieuw een kans te geven. Deze aandrang komt uit de hele wereld, maar het meest uit Amerika, Engeland, Frankrijk en Nederland. "Studenten en bureaucratische problemen komen en gaan", zo schreef de Amerikaanse architect Emilio Ambasz in

mei, "maar gebouwen blijven getuigen van onze visie of van ons gebrek aan overtuiging".

De steun voor Kroll is fel en bewogen. Tallozen, zowel in België als daarbuiten, herkennen in zijn aanpak elementaire menselijke behoeften die in de geïndustrialiseerde samenleving te zeer worden veronachtzaamd. De weerklank, die de Amsterdamse provo's en kabouters hebben ondervonden, is van dezelfde aard. Deze medaille heeft ook een keerzijde, al te gauw wordt Kroll voorgesteld als een Messias, als iemand die "het" alternatief voor de grimmige consumptiemaatschappij heeft gevonden.

Wie met Lucien Kroll in gesprek komt, merkt gelukkig helemaal niets van een Messias. Integendeel, we ontmoeten een vriendelijke man, die bereidwillig en redelijk uiteenzet hoe de vork volgens hem in de steel zit, desgewenst in het Nederlands. Evenmin als zijn vriend Louis le Roy wil Kroll vluchten in een alternatief systeem; hij staat met beide benen op de grond van de maatschappij van vandaag. Geen gewijmelen, geen sentimentaliteit, geen "terug naar de natuur".

Lucien Kroll is iemand met een oprechte belangstelling voor zijn medemens en hij is wars van professionele gewichtdoenerij. Zo iemand is alleen gevaarlijk voor wie een hiërarchie en een bureaucratie doel in zich zijn geworden. We moeten hierbij bedenken dat de Leuvense universiteit sterk hiërarchisch is georganiseerd, ondergeschikt aan het Belgische episcopaat. Daarbij komt dat de medische stand en de gezondheidsindustrie toch al de neiging tot centralisatie en expansie hebben. Je zou kunnen zeggen dat de "zachte" aanpak van Kroll op dit complex is stukgelopen.

Kroll toont zich niet haatdragend. Hij meent dat de universitaire autoriteiten niet kwaadwillend zijn, maar dat zij niet kunnen begrijpen wat hem voor ogen staat. Hij zegt ervan overtuigd te zijn dat de Orde van Architecten (waarvan in België architecten verplicht lid zijn) hem een eerlijke kans zal geven. Er hangt ook financieel voor hem veel van af; zo heeft hij van de universiteit nog duizenden gulden achterstallig honorarium te goed.

Wat de toekomst zal brengen is volstrekt onzeker. De studenten hebben hun eisen op tafel gelegd: geen verdere aantasting van wat Kroll en le Roy tot stand hebben gebracht. Kroll zelf zegt geen energie meer te hebben om de strijd met de autoriteiten voort te zetten. En het internationale architectendom staat met gefronste wenkbrauwen toe te kijken hoe een gerespecteerde collega in het eigen land tussen de wielen is geraakt.

Een medische student in Woluwe: "Lucien Kroll zorgde voor verplaatsbare wanden zodat we zelf de indeling van de verdiepingen konden bepalen. De autoriteiten vonden het goed totdat ze merkten dat we die wanden echt gingen verplaatsen. Toen moest de architect de laan uit".

Le Traminot (De Tramwegwerker), het café à la Kroll op de campus (foto links).

Ook hier weer het principiële stijlverschil tussen de architect Kroll en zijn vakbroeder die de glas- en betonkolos links op de foto schiep. Op de foto links onder een doorkijkje naar een binnenplaats van de woningen op de campus. De geborgenheid van de woonomgeving en de kleine maat zijn kenmerkend voor Krolls architectuur. En als hij de metselaars de vrije hand liet (min of meer moest dwingen om hun fantasie te gebruiken), dan leidde dat tot effecten zoals op de foto rechts in beeld gebracht.

